

Питання технічної термінології в курсі іноземної мови у немовних навчальних закладах

Основною метою курсу іноземної мови для студентів технічних спеціальностей є досягнення практичного рівня володіння цією мовою у професійній галузі, що, перш за все, вимагає оволодіння студентами навичок перекладу науково-технічних текстів з фаху студентів. Практика навчання цієї категорії студентів показує, що одним з найскладніших завдань є уміння адекватно перекладати специфічні терміни, що належать до конкретної наукової дисципліни [1]. Термінологічна лексика дає можливість найбільш правильно і конкретно викладати зміст предмету і забезпечує вірне розуміння тексту.

Велика частина термінів має лише одне значення. Але деякі з них є багатозначними, що ускладнює їх інтерпретацію. В переважній більшості це пов'язано з відмінами у значенні одного слова при використанні його у різних галузях. Наприклад, слово "cell" може позначати клітину рослини чи тварини, камеру у в'язниці, електрохімічний елемент, регістр пам'яті, частину комп'ютерної мережі тощо. Одним з найважливіших завдань викладача є навчання студентів правильно враховувати особливості перекладу науково-технічних термінів.

Існують різні види термінів. Найбільшу групу складають терміни запозичені зі стародавніх латинської та грецької мов. Деякі з них (наприклад "television") є по суті неологізмами, які загальнозрозумілі завдяки широкому впровадженню досягнень науки і техніки у повсякденне життя. Друга за кількістю група термінів це слова сучасних західноєвропейських мов, перш за все англійської, що використовуються у спеціальному значенні в залежності від галузі знань (як у наведеному вище прикладу щодо "cell").

Відповідно до структури терміни можна класифікувати як прості, що містять лише одне слово, так і складні або складені, що містять декілька атрибутивно взаємопов'язаних за змістом слів (окремих чи у складі одного слова, наприклад "operating system" та "software"). Як окремий вид термінів можна розглянути скорочення слів, що утворюються як сполучення або перших літер слів (DOS, NASA), або частин слів (transistor, modem). Інколи скорочується лише одне слово: amp/ampere, plane/airplane). Термін може набувати форми графічного символу (®, ©).

Якісний переклад термінів іншою мовою потребує досконалого розуміння відмінностей у системах термінів різних мов. У найпростішому випадку, коли термін має міжнародний характер, він передається транслітерацією. Такі терміни часто мають прямі еквіваленти в українській мові. Але пряма відповідність існує не завжди. Існують випадки, коли внаслідок різних причин, зокрема історичних, існують певні відміни у еквівалентній системі термінів різних мов. Джерела походження певних слів дуже специфічні. Добре відомим прикладом створення слова з метою навмисного приховування інформації є термін танк (tank). Оригінальне значення цього англійського слова є цистерна або резервуар (похідний термін tanker/танкер). На початку 19 століття під час створення бойових броньованих машин вони умовно позначалися словом tank/танк з міркувань таємності. Пізніше нове значення слова збереглося і стало загальноживаним. Ще одним прикладом специфічної інтерпретації англійського терміну є сполучення cathode ray tube/електронно-променева трубка. В українському перекладі слово "cathode" передається прикметником "електронний", враховуючи що поняття "електрон" у європейській системі наукових термінів довгий час передавалось сполученням "cathode rays". Розповсюдженою помилкою недосвідчених перекладачів є калькування іншомовного терміна замість використання існуючого українського. Переклад в подібних випадках вимагає не лише розуміння загальноживаної лексики, але і достатньої фахової компетенції у відповідній галузі знань.

У багатьох випадках відмінності у лексичному складі і морфологічно-синтаксичній структурі системи термінів мають в основі суто лінгвістичні розбіжності, тобто є наслідком граматичних відмінностей мов. В якості найпростішого прикладу подібних відмінностей можна навести переклад українською мовою сталих сполучень з двох і більше іменників англійської мови: internet service, fuel control, heat flow sensor, etc. В перекладі цих сполучень перші за порядком іменники часто передаються як прикметники, у більшості випадків змінюється порядок слів.

Часто нові терміни з'являються в науково-технічному тексті вперше, що звичайно додає труднощів стосовно їх перекладу: зрозуміло, що у даному випадку не допомагає жодний словник і перекладач стає перед дилемою – або запозичити новий термін з іноземного тексту, звичайно, адаптуючи його до загальних нормативів рідної мови, чи запропонувати свій термін. Нажаль, в галузі комп'ютерної техніки, програмування та інших споріднених дисциплін існує чітко виражена тенденція захопленням невиправданим запозиченням іншомовних слів без врахування особливостей рідної мови, без аналізу альтернативних можливостей використання вже існуючих слів. Лише один з багатьох добре відомих кожному перекладачу прикладів: для терміну "telecommunications" замість традиційного українського слова "зв'язок" часто без достатніх підстав використовується запозичений еквівалент "телекомунікації".

Як і у випадку більшості інших недоліків перекладених текстів, можна назвати декілька причин цього явища. По-перше, це недостатня професійна підготовка перекладача з фаху, до якого належить науково-технічний текст. Внаслідок того, що перекладач не досить впевнений, що він в достатній мірі зрозумів відповідність іншомовного терміну вже існуючим словам рідної мови, або просто тому що він цих слів просто не знає, перекладач запозичує новий термін. Інша причина, яка дає подібний результат, це переклад тексту фахівцем в технічній галузі, якій не має достатньої підготовки в сфері літературної

обробки спеціальних текстів і не дуже турбується такими "дрібницями", як погодження запозиченого слова з загальними нормативами та характером звучання розмовної мови.

Викладаючи основи техніки перекладу сучасних науково-технічних термінів з фаху студентів потрібно бути впевненим, що вони паралельно отримують досить інформації для розуміння суті тексту: навчальний текст для перекладу повинен бути відносно крупним фрагментом смислового матеріалу, що дозволяє студенту зрозуміти загальний його зміст, використовуючи його внутрішні логічні зв'язки. Смысл багатьох нових термінів часто стає зрозумілим з контексту, значно зменшується потреба в використанні спеціальних словників. При підготовці таких текстів доцільно використовувати енциклопедії, глосарії, тлумачні словники, в яких вищевказані логічні зв'язки використовуються в повному обсязі на професійному рівні. Зараз отримання подібної інформації значно полегшилось завдяки можливості використання ресурсів Інтернету. Багато матеріалів з цього джерела з одного боку мають популярний, загальнодоступний характер, а з іншого зберігають достатньо послідовний і коректний з наукової точки зору характер подання інформації.

Таким чином, працюючи з сучасними науково-технічними текстами, треба бути гранично обережними з введенням нових термінів, постійно пояснювати студентам необхідність поважного відношення до рідної мови під час перекладу іншомовного тексту. Слід зазначити, що проблема забруднення мови за рахунок невинного використання зайвих термінів характерна і для інших мов, зокрема англійської [3], що звичайно не є приводом для самозаспокоєння. З викладеного також стає зрозумілим, що професійний переклад технічних текстів принципово неможливий без досить ґрунтовного розуміння перекладачем не тільки загальних основ іноземної мови, але також і спеціального предмету, до якого належить даний текст.

Найбільшу складність для перекладу уявляють ситуації, коли трапляються розбіжності у системі наукових понять, прийнятих в національних

наукових школах. У таких випадках складнощі в перекладі переважно мають не лінгвістичні, а суто фахові корені. Адекватний переклад у цьому разі доступний лише висококваліфікованому фахівцю у відповідній галузі знань, звичайно, за умови його достатньої лінгвістичної підготовки [2].

У процесі навчання студентів професійній іноземній мові слід надати їм можливість роботи з неадаптованими фаховими текстами, навчити їх користуватись сучасними допоміжними засобами, включаючи електронні словники, довідники тощо [4]. Практичний аналіз складнощів у перекладі науково-технічних термінів дозволяє студентам уникнути помилок і відкриває для них шляхи для ефективної професійної комунікації у міжнародному науковому суспільстві.

Література

1. В. Кузнецов. Раціональний підхід до побудови професійно-орієнтованого курсу іноземної мови. Матеріали VII міжн. конф. «Наука і освіта '2004» – Т. 42: Сучасні методи викладання. – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2004. – С. 66–69.
2. В. Кузнецов. Інтенсивні методика професійно-орієнтованого навчання іноземній мові у немовних вищих навчальних закладах. Підготовка студентів немовних спеціальностей до міжкультурної комунікації у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: Мат. методичного семінару. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2010. – С. 42–44.
3. E. Gentzler. Contemporary translation theories. Clevedon, UK; Buffalo: Multilingual Matters, 2001 – 232 p.
4. В. Кузнецов. Довідкова література на заняттях з іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. – Вип. 13. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – С. 287–293.